

Костянтин Костянтинович Гаттенбергер народився у 1844 році, помер 16 травня 1893 року у розквіті своєї професорської мудрості та досвіду, проживши 49 років. Ще частину свого життя він віддав Харківському університету, де навчався. Уже студентом звернув на себе увагу проф. Д.І. Качановського, який нарешті привів його до професури, бо Гаттенбергер був людиною виключно скромною і ніколи не афішував свого бажання здобувати наукові знання. Після університету Гаттенбергер служив у Харківській казенній палаті із жалуванням в 17 крб. на місяць, де його, власне кажучи, помітив проф. Качановський. Завдяки останньому Гаттенбергер зайнявся наукою в університеті спочатку як професорський стипендіат, потім магістр, а з 22 листопада 1868 року у званні приват-доцента університету. Саме з цієї дати розпочинається лекційна діяльність, а в грудні 1870 року Гаттенбергера визначено штатним доцентом на кафедру поліцейського права.

12 квітня 1872 року Гаттенбергер захистив у Київському університеті дисертацію на вчену ступінь доктора політичної економії на тему «Законодавство та біржова спекуляція». 16 липня того ж року його затверджено екстраординарним, а 25 травня 1873 року – ординарним професором на кафедрі поліцейського права.

У 1872 році К. Гаттенбергер одержав дворічну студійну стипендію для наукової поїздки до Західної Європи. Гаттенбергер видав у 1887 році книгу у Петербурзі «Венский кризис 1873 г.». До наукових праць К. Гаттенбергера також належать: «Влияние русского законодательства на торговый и банковский кредит» (Харьков, 1870); монографія за докторською дисертацією «Законодательство и биржевая спекуляция» (Харьков, 1872), а також низка журнальних статей.

Як економіста, К. Гаттенбергера хвилювали щонайперше три питання, «три ділянки економіки» (за І.С. Коропецьким): 1) монетарна економіка і банківська справа; 2) кооперативний рух; 3) економічна методологія. Ще повернемося до цих напрямів, зауважимо тільки, що «будучи яскравим

економістом-теоретиком, він в той же час був великим фахівцем по кредиту, грошовому обігу...».

Основна наукова проблема діяльності К. Гаттенбергера є проблема *методу економічної науки*, методу пізнання соціально-економічних явищ. У центрі дискусії була проблема розбіжності поглядів на методологію економічної науки.

Гаттенбергер був не тільки політекономом, але і фінансистом та кредитником. Статут університету 1893 року давав повну свободу діяльності професору, однак Статут 1884 року заборонив «вільне» викладання курсів і ввів обов'язкову програму. Введення програм значно скоротило можливості викладання, професор міг тільки на «Введення» витратити цілий семестр. Однак і ці перешкоди не злякали професора, бо він захопився дослідженням суто фінансових та кредитних проблем.

Те, що було досліджене у фінансових питаннях, заслуговує на увагу навіть сучасних економістів-кредитників. Гаттенбергер як методолог, ще тоді запитував: кредит тільки перерозподіляє, чи створює нові капітали?

Сучасна (капіталотворча) теорія кредиту визначається такими основними положеннями: 1) кредит як гроші є безпосереднім капіталом, багатством, а тому розширення кредиту означає нагромадження капіталу; 2) банки – це не посередники в кредиті, а «фабрики кредиту», творці капіталу; 3) активні операції банків є первинними щодо пасивних. Це бачив і переконував у цьому проф. Гаттенбергер. Як і Дж. Ло, він розглядав банки як інструмент активного розширення кредиту за рахунок випуску грошей. Однак це була творча помилка. На практиці емісія незабезпечених банкнот катастрофічно знецінила банківську систему, призвела до руйнування банків та їх банкрутства. Питання про межі кредиту ще з радянських часів залишається не вирішеним.

Одні вважають межею кредиту національний дохід, інші – сукупний продукт, треті впевнені, що кредит безмежний: держава надрукує грошей стільки, скільки їй потрібно для просування кредиту. Питання, однак, існує ще із часів Гаттенбергера. Відповіді однозначної немає до цих пір. Хоч сама

капіталотворча теорія кредиту істотно еволюціонувала, і після Ло відбулися зміни відносно цієї теорії і навіть збільшилося число прихильників натуралістичної теорії кредиту. Все ж сучасна теорія кредиту, збагачена працями Г. Маклеода, Й. Шумпетера, А. Гана, Дж. М. Кейнса є капіталотворчою теорією. І початок цих думок можна прослідкувати у Гаттенбергера.

(зі статті автора проф., д.е.н. В.В. Глуценко)